VALSTYBĖS GARANTUOJAMA TEISINĖ PAGALBA: TEORIJA IR PRAKTIKA

Greta Zubrutė

Mykolo Romerio universiteto Strateginio valdymo ir politikos fakulteto III kursas
Tel. +370 622 12852
El. paštas toosyte@gmail.com

Pagrindinės sąvokos: advokatas, gynėjas, teisė į gynybą, valstybės garantuojama teisinė pagalba, pirminė teisinė pagalba, antrinė teisinė pagalba.

Santrauka

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos institutas nėra naujas Lietuvos teisinėje sistemoje, tačiau tinkamas valstybės teisinės pagalbos teikimo reglamentavimas įgyvendintas tik 2000–2001 metais, kai buvo priimtas Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas bei reikalingi poįstatyminiai aktai šiam įstatymui įgyvendinti ir konkretinti. Straipsnyje į valstybės garantuojamą teisinę pagalbą žvelgiama iš baudžiamojo proceso pozicijų, nes dažniausiai valstybinių advokatų kaip gynėjų paslaugomis naudojasi neturintys pakankamai lėšų įtariamieji (kaltinamieji, nuteistieji). Valstybės garantuojama teisinė pagalba yra dviejų lygių – pirminė ir antrinė, todėl sudaromos skirtingos sąlygos ir keliami skirtingi reikalavimai asmenims, kurie nori gauti šią teisinę pagalbą.

Šio straipsnio tikslas visų pirma supažindinti su valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sąvoka, principais, lygmenimis, išanalizuoti skirtingas sąlygas pirminei ir antrinei pagalbai gauti bei atskleisti antrinės teisinės pagalbos veiksmingumą ir problemas, su kuriomis susiduria asmenys, norintys gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. Naudojami lyginamosios ir loginės-sisteminės analizės metodai analizuojant teisės aktus, straipsnius bei matytus pavyzdžius.

ĮŽANGA

Teisės teorijoje dažnai galima sutikti frazę „valstybės garantuojama teisinė pagalba“. Tačiau kaip ši pagalba veikia, kokie asmenys ir kokiomis sąlygomis gali tokia pagalba pasinaudoti kalbama retai. Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti teisinės pagalbos sąvoką, rūšis, taip pat ištirti, kokie asmenys, kokiu būdu ir kokiomis sąlygomis gali gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą. Tyrimo objektas – pati valstybės garantuojama teisinė pagalba, jos veiksmingumas, gavimo galimybės. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos sąvoka, rūšys, sąlygos šiai pagalbai gauti ištirtos analizuojant ir vertinanat teisės aktus, visų pirma įstatymus ir poįstatyminius aktus. Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos

veiksmingumas tiriamas remiantis matytais pavyzdžiais vykstant teismo procesui pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose.

1. TEISĖS Į GYNYBĄ PRINCIPAS IR JO TURINYS

Teisė į gynybą – viena iš pagrindinių asmens teisių, garantuojama tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu lygiu. Pagrindiniai tarptautiniai teisės aktai, reglmentuojantys teisę į gynybą – 1966 m. JTO priimtas Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (14 str.), 1950 m. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (6 str.), nacionaliniu lygmeniu ši teisė įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 6 dalyje, Teismų įstatymo 4 straipsnyje, Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 10 straipsnyje bei kituose teisės aktuose. Įtariamojo ar kaltinamojo teisė į gynybą – tai visuma teisių, kuriomis naudodamasis jis siekia paneigti jam pareikštą įtarimą ar kaltinimą arba sušvelninti savo atsakomybę [3, p. 64]. Įtariamasis ar kaltinamasis gali gintis aktyviai – pateikti teismui, prokurorui ar ikiteisminio tyrimo pareigūnui, atsižvelgiant į tai, kurios stadijos vyksta baudžiamasis procesas, įvairius įrodymus, nurodyti aplinkybes, rodančias jo nekaltumą ar švelninančias atsakomybę, tačiau jis gali gintis ir pasyviai, nes gintis nuo pareikšto kaltinimo yra įtariamojo (kaltinamojo) teisė, bet ne pareiga. Tačiau pasyvios gynybos jokiu būdu negalima traktuoti kaip kaltinimo pripažinimo. Šiuo atžvilgiu teisės į gynybą principas glaudžiai susijęs su nekaltumo prezumpcija – „asmuo laikomas nekaltu, kol jo kaltumas neįrodytas įstatymo nustatyta tvarka ir pripažintas įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu" [1]. Teisė į gynybą neturi būti formali. Neužtenka ją vien deklaruoti teisės aktuose. Teisėsaugos pareigūnai privalo išaiškinti kiekvienam įtariamajam, kaltinamajam ir nuteistajam jų procesines teises ir sudaryti realias sąlygas bei galimybes tomis teisėmis naudotis [4, p. 35]. Teisę į gynybą įtariamasis (kaltinamasis) įgyvendina dviem būdais: gindamasis pats arba gindamasis per gynėją – advokatą. Pasirinkta gynybos forma per gynėją advokatą (arba per advokato padėjėją tais atvejais, kai leidžia įstatymas) dar skirstoma į dvi dalis:

- Kiekvienas asmuo gali gintis per savo paties pasirinktą ir pakviestą gynėją;
- Jei asmuo neturi pakankamai lėšų sumokėti gynėjui, jis turi teisę naudotis jam skiriamo ir valstybės lėšomis apmokamo gynėjo paslaugomis [3, p. 64].

Gynėjas – savarankiška baudžiamojo proceso figūra, atskiras subjektas, turintis savo teises ir pareigas. BPK ir kiti įstatymai jį įgalioja padėti įtariamajam (kaltinamajam, nuteistajam, išteisintajam) kvalifikuotai gintis nuo iškilusio įtarimo (pareikšto kaltinimo, nuteisimo), atstovauti jo teisėms ir teisėtiems interesams ikiteisminio tyrimo ir bylos nagrinėjimo teisme metu bei teikti jam visokeriopą juridinę ir kitą reikiamą pagalbą [4, p. 102]. Siekiant visapusiškai garantuoti teisės į gynybą principo veikimą ir įtariamojo (kaltinamojo) interesų užtikrinimą įstatymas numato atvejus, kada gynėjo dalyvavimas yra būtinas. LR BPK 51 straipsnyje 1 dalyje pateikiamas aplinkybių sąrašas, kada gynėjo dalyvavimas yra būtinas, ir jei baudžiamojon atsakomybėn traukiamas asmuo neturi gynėjo, ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ar teismas privalo jį paskirti. Teisės į gynybą principas bei jo užtikrinimas yra neatsiejama kiekvienos demokratinės teisi-

nės valstybės dalis, nes įtariamasis (kaltinamasis) privalo turėti galimybę paneigti jam pateiktus kaltinimus, tik taip bus įgyvendinti nekaltumo prezumpcijos, lygiateisiškumo, teisingumo ir kiti principai.

2. VALSTYBĖS GARANTUOJAMOS TEISINĖS PAGALBOS SAMPRATA

Teisę į gynybą turi kiekvienas asmuo, nesvarbu jis yra Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis, ar asmuo be pilietybės. Nors Lietuvos Respublikos Konstitucija ir daugybė kitų teisės aktų įtvirtina asmenų lygiateisiškumo principą, vis dėlto absoliučios lygybės nėra ir, ko gero, būti negali. Lygiateisiškumas visų pirma reiškia, kad asmenys yra įstatymui lygūs, kad niekas negali būti diskriminuojamas dėl savo tautybės, rasės, religijos, socialinės padėties ir pan. Tačiau joks įstatymas negali garantuoti asmenų ekonominės lygybės. Advokatų honorarai šiuo metu yra išties dideli ir, rodos, asmuo, kuris neturi pakankamai lėšų, tarsi praranda kai kurias savo teises, pavyzdžiui, teisę į gynybą, į kvalifikuotą teisininko pagalbą. Kad tinkamai būtų įgyvendinti teisės į gynybą, lygiateisiškumo, nekaltumo prezumpcijos, teisingumo ir kiti baudžiamojo proceso principai, 2000 m. kovo 28 d. Seimas priėmė Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą, kuris reglamentuoja teisinės pagalbos teikimą asmenims, kurie neturi pakankamai finansinių išteklių advokatui nusisamdyti ir taip visapusiškai įgyvendinti savo teises bei apginti teisėtus interesus. Vėliau šio įstatymo nuostatas papildė ir konkretino keletas teisingumo ministro įsakymų ir Vyriausybės nutarimų: 2001 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 71 „Dėl asmenų turto ir pajamų lygių valstybės garantuojamai teisinei pagalbai gauti ir dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų maksimalaus dydžio nustatymo", 2001 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 69 „Dėl Advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo". Kiekvienas asmuo glaustą reikalingą informaciją gali rasti interneto portale www.teisinepagalba.lt. Šiame puslapyje yra visapusė informacija apie teisinės pagalbos prieinamumą, teikimo sąlygas ir dokumentų, reikalingų teisinei pagalbai gauti sąrašas.

Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos abstrakti sąvoka pateikiama Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymo (toliau – VGTPĮ) 2 straipsnio 1 dalyje. Valstybės garantuojama teisinė pagalba – tai įstatymo nustatyta tvarka teikiama pirminė teisinė pagalba ir antrinė teisinė pagalba [5]. Pati sąvoka rodo, kad valstybės garantuojama teisinė pagalba yra dviejų lygių:

- **Pirminė teisinė pagalba** – VGTPĮ nustatyta tvarka teikiama teisinė informacija, teisinės konsultacijos ir dokumentų, skirtų valstybės ir savivaldybių institucijoms, išskyrus procesinius dokumentus, rengimas. Be to, ši teisinė pagalba apima patarimus dėl ginčo sprendimo ne teismo tvarka, taikaus ginčo išsprendimo veiksmus ir taikos sutarties rengimą.
- **Antrinė teisinė pagalba** – dokumentų rengimas, gynyba ir atstovavimas bylose, įskaitant vykdymo procesą, atstovavimas išankstinio ginčo sprendimo ne teisme atveju, jeigu tokią tvarką nustato įstatymai ar teismo sprendimas. Be to, ši teisinė pagalba apima bylinėjimosi išlaidų bylose, išnagrinėtose civilinio proceso tvarka, su bylos nagrinėjimu administracinio

proceso tvarka susijusių išlaidų ir su baudžiamojoje byloje pareikšto civilinio ieškinio nagrinėjimu susijusių išlaidų atlyginimą [5].

Apibendrinus trumpai galima teigti, kad valstybės garantuojama teisinė pagalba – tai įstatymo nustatyta tvarka teikiama teisinė informacija (*teisinė informacija* – informacija apie teisės sistemą, įstatymus ir kitus teisės aktus, teisinės pagalbos teikimą, VGTPĮ 2 str. 5 d.), teisės konsultacijas (*teisėskonsultacija* – parimais teisės klausimais, VGTPĮ 2 str. 6 d.) ir gynyba bei atstovavimas bylose [6, p. 200]. VGTPĮ 3 straipsnyje taip pat numatyti principai, kuriais remiantis teikiama teisinė pagalba:

- lygiateisiškumo, visų asmenų teisių ir įstatymų saugomų interesų apsauga;
- valstybės garantuojamos teisinės pagalbos kokybė, efektyvumas ir ekonomiškumas;
- taikaus ginčų sprendimo prioritetas;
- draudimas piktnaudžiauti valstybės garantuojama teisine pagalba ir materialiomis bei procesinėmis teisėmis [5].

2.1. Pirminės teisinės pagalbos gavimo sąlygos ir tvarka

Dabartinis teisingumo ministras P. Baguška viename savo straipsnių pirminę teisinę pagalbą apibūdino kaip iki vienos valandos trukmės teikiamą teisinę konsultaciją visiems gyventojams neatsižvelgiant į jų finansinę padėtį. Tokią konsultaciją turi teikti savivaldybės arba jų samdomi advokatai [7].

Pirminę teisinę pagalbą turi teisę gauti visi Lietuvos Respublikos piliečiai, kitų ES valstybių narių piliečiai, taip pat kiti Lietuvos Respublikoje bei kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse teisėtai gyvenantys fiziniai asmenys ir kiti Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse nurodyti asmenys (VGTPĮ 11 str. 1 d.) [5]. Asmenys, norintys gauti pirminę teisinę pagalbą, turi teisę kreiptis į savivaldybės vykdomąją instituciją pagal savo deklaruotą gyvenamąją vietą arba, jei neturi gyvenamosios vietos, į savivaldybės, kurioje gyvena, vykdomąją instituciją. Pirminė teisinė pagalba turi būti suteikta iš karto, kai asmuo kreipiasi į savivaldybės vykdomąją instituciją. Jeigu nėra galimybės iš karto suteikti pirminę teisinę pagalbą, pareiškėjui pranešama apie priėmimo laiką, kuris turi būti ne vėlesnis kaip penkios dienos nuo kreipimosi dienos. Pirminę teisinę pagalbą teikia savivaldybės administracijos valstybės tarnautojai arba darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis (ir gaunantys darbo užmokestį iš savivaldybės biudžeto), kuriose numatytos teisinio pobūdžio darbo funkcijos, arba advokatai (advokatų profesinės bendrijos), arba viešosios įstaigos, su kuriomis savivaldybės yra sudariusios sutartį. Savivaldybės institucijos, atsižvelgdamos į pirminės teisinės pagalbos kokybę, efektyvumą ir ekonomiškumą, pasirenka konkretų pirminės teisinės pagalbos teikimo būdą. Pirminės teisinės pagalbos trukmė yra ne ilgesnė kaip viena valanda, tačiau ji gali būti pratęsta savivaldybės vykdomosios institucijos arba jos įgalioto asmens sprendimu. Asmuo dėl pirminės teisinės pagalbos tuo pačiu klausimu gali kreiptis tik vieną kartą [5]. Pirminę teisinę pagalbą teikiantys asmenys turi ieškoti galimybių ir padėti pareiškėjams ginčus išspręsti taikiai taip įgyvendindami valstybės garantuojamos teisinės pagalbos principus.

Pirminė teisinė pagalba neteikiama, jeigu pareiškėjo reikalavimai yra akivaizdžiai nepagrįsti, jei pareiškėjui tuo pačiu klausimu buvo suteikta išsami advokato konsultacija arba yra akivaizdu, kad jis tokią konsultaciją gali gauti nesinaudodamas šio įstatymo nustatyta valstybės garantuojama teisine pagalba, taip pat jei pareiškėjas kreipiasi ne dėl savo teisių ir teisėtų interesų, išskyrus atstovavimo pagal įstatymą atvejus (VGTPĮ 11 str. 4 d.) [5].

2.2. Antrinės teisinės pagalbos gavimo sąlygos ir tvarka

Prireikus ne tik konsultacijų, bet ir realios advokato pagalbos teisme, galima pasinaudoti antrine teisine pagalba. Prašymus tokiai pagalbai gauti gali užpildyti savivaldybių atstovai, tačiau pačią pagalbą skiria regioninės valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos. Antrinę teisinę pagalbą turi teisę gauti Lietuvos Respublikos piliečiai, kitų ES valstybių narių piliečiai, taip pat kiti Lietuvos Respublikoje bei kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse teisėtai gyvenantys fiziniai asmenys, kurių turtas ir metinės pajamos neviršija Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų turto ir pajamų lygių teisinei pagalbai gauti pagal VGTPĮ arba asmenys, turintys teisę gauti antrinę teisinę pagalbą neatsižvelgiant į turtą ir pajamas, nurodyti VGTPĮ 12 straipsnyje. Pagal Vyriausybės nutarimą „Dėl asmenų turto ir pajamų lygių valstybės garantuojamai teisinei pagalbai gauti ir dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų maksimalaus dydžio nustatymo" yra skiriami penki turto ir pajamų lygiai. Jei asmuo patenka į pirmojo lygio kategoriją, jam antrinė teisinė pagalba apmokama 100 procentų iš valstybės biudžeto, jeigu nustatomas antrasis asmens turto ir pajamų lygis, antrinė teisinė pagalba apmokama 50 procentų.

Asmenys, kuriems antrinė teisinė pagalba teikiama, neatsižvelgiant į jų turtą ir pajamas:

1) asmenys, kurie turi teisę gauti teisinę pagalbą nagrinėjant baudžiamąsias bylas pagal BPK 51 straipsnį (privalomas gynėjo dalyvavimas);
2) nukentėjusieji dėl nusikaltimų atsiradusios žalos atlyginimo bylose, įskaitant atvejus, kai žalos atlyginimo klausimas yra sprendžiamas baudžiamojoje byloje;
3) asmenys, turintys teisę į socialinę pašalpą pagal Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos mažas pajamas gaunančioms šeimoms (vieniems gyvenantiems asmenims) įstatymą;
4) asmenys, valstybės išlaikomi stacionariose globos įstaigose;
5) asmenys, kuriems nustatytas sunkus neįgalumas arba kurie yra pripažinti nedarbingais, taip pat šių asmenų globėjai, kai valstybės garantuojama teisinė pagalba reikalinga globotinio teisėms ir interesams atstovauti bei ginti;
6) asmenys, pateikę įrodymus, kad dėl objektyvių priežasčių negali disponuoti savo turtu ir lėšomis ir dėl to jų turtas ir metinės pajamos, kuriais jie gali laisvai disponuoti, neviršija Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatytų turto ir pajamų lygių teisinei pagalbai gauti;
7) asmenys, sergantys sunkiomis psichikos ligomis, kai sprendžiami jų priverstinio paguldymo į psichiatrijos įstaigą ir gydymo klausimai pagal Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymą, ir jų globėjai,

kai valstybės garantuojama teisinė pagalba reikalinga globotinio teisėms ir interesams atstovauti;

8) kiti asmenys Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse numatytais atvejais [5].

Norintis gauti antrinę teisinę pagalbą asmuo pateikia tarnybai prašymą ir dokumentus, įrodančius jo teisę gauti antrinę teisinę pagalbą. Sprendimą dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo priima tarnyba. Lietuvoje veikia penkios Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos – Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje [8]. Sprendimas dėl antrinės teisinės pagalbos teikimo priimamas iš karto, kai asmuo kreipiasi. Jeigu nėra galimybės priimti sprendimą iš karto, jis priimamas ne vėliau kaip per tris dienas nuo prašymo, kurio forma ir rekvizitai patvirtinti teisingumo ministro, bei asmens teisę gauti antrinę teisinę pagalbą įrodančių dokumentų gavimo dienos. Sprendimas suteikti antrinę teisinę pagalbą yra pavedimas advokatui teikti antrinę teisinę pagalbą ir yra jo įgaliojimus patvirtinantis dokumentas. Tarnyba, parinkdama advokatą, atsižvelgia į pareiškėjo siūlymą dėl konkretaus advokato, pareiškėjo gyvenamąją vietą, advokato darbo vietą, advokato darbo krūvį ir į kitas antrinei teisinei pagalbai teikti reikšmingas aplinkybes. Jeigu apmokama 50 procentų antrinės teisinės pagalbos išlaidų, pareiškėjas apmoka likusius 50 procentų antrinės teisinės pagalbos išlaidų, susijusių su gynyba ir atstovavimu bylose, kai jam yra baigta teikti antrinė teisinė pagalba. Baigęs teikti antrinę teisinę pagalbą, advokatas apie tai praneša tarnybai. Ši tarnyba praneša pareiškėjui mokėtiną antrinės teisinės pagalbos išlaidų sumą, sąskaitą, į kurią jis turi šią sumą sumokėti, ir mokėjimo terminą [5].

3. VALSTYBĖS GARANTUOJAMOS TEISINĖS PAGALBOS VEIKSMINGUMAS

VGTPĮ gana išsamiai reglamentuojama valstybės garantuojamos teisinės pagalbos teikimo tvarka, gavimo sąlygos, lengvatos, nurodomas dokumentų sąrašas, reikalingas įrodyti tam tikrą turto ir pajamų lygį ar aplinkybes, kurioms esant antrinė teisinė pagalba teikiama neatsižvelgiant į turtą ir pajamas, įstatymą puikiai papildo ir minėti Vyriausybės nutarimai bei Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymai. Tačiau kyla klausimas, kiek veiksminga ir patikima yra ši pagalba, kiek žmonių gali ja pasinaudoti ir kiek naudojasi realiai? Anot teisingumo ministro P. Baguškos, šiandien valstybės garantuojama teisinė pagalba tapo labai svarbia teisinės sistemos dalimi. Patobulinus Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą ir nustačius naujus pajamų lygius, daugiau žmonių gali naudotis nemokamomis advokatų paslaugomis ir taip apginti savo teises. Todėl labai svarbu, kad šis procesas būtų skaidrus ir efektyvus [7]. Tokie žodžiai buvo pasakyti po to, kai ministro ausis pasiekė iš piliečių ir antrinę teisinę pagalbą koordinuojančių Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybų gauta informacija ir įtarimai, jog antrinę teisinę pagalbą teikiantys advokatai gali savavališkai apmokestinti jų teikiamas teisines paslaugas. „Valstybės garantuojama teisinė pagalba pirmiausia yra skirta tiems, kurių finansinės išgalės neleidžia nusipirkti advokato paslaugų. Todėl bet kokia advokatų savivalė, imant mokestį ar bet kokį kitą atlygį už teikiamas teisinės paslaugas – netoleruotina“, pik-

tinosi ministras P. Baguška ir skatino apie tokius atvejus nedelsiant informuoti Teisingumo ministeriją [7]. Atrodo, kad advokatai nevengia papildomai pasipelnyti teikdami teisinę pagalbą, už kurią užmokestį gauna iš valstybės biudžeto.

Kita problema, su kuria susiduria asmenys, prašydami antrinės teisinės pagalbos, tai advokatų atsidavimas darbui, įsigilinimas į bylos aplinkybes, geriausio sprendimo varianto ieškojimas. Kai kuriose baudžiamosiose bylose gynyba būna tiesiog formali, įtariamasis pripažįsta visus kaltinimus, o gynėjo dalyvavimas būtinas tik procesiniu požiūriu pagal BPK 51 straipsnį. Tačiau daugeliu kitų atvejų įtariamajam (kaltinamajam, nuteistajam) reikia aktyvios gynybos, pagalbos įgyvendinti savo materialiąsias bei procesines teises ir pareigas. Tada žmogui reikia patikimo advokato, su kuriuo galėtų įgyvendinti gynybos strategiją. Deja, ne visi advokatai, teikiantys valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, visada tam pasiryžę. Kaip pavyzdį galima pateikti Vilniaus apygardos teisme nagrinėtą bylą, kur buvo kaltinamas Jordanijos pilietis Moh'd M. Salehas itin žiauriai nužudęs studentą iš Libano bendrabučio kambaryje. Vos tik įvestas į posėdžių salę jordanietis pradėjo šūkauti ir keiksnoti savo valstybės jam paskirtą advokatę už tai, jog negauna jam siunčiamų daiktų ir pinigų. Prasidėjus posėdžiui kaltinamasis žodžiu pareiškė nušalinimą advokatei, nes ji per visą jo suėmimo laikotarpį apsilankė tik vieną kartą. Tačiau teismas, pasitaręs vietoje, nušalinimą atmetė, nes dėl profesinės veiklos jordanietis advokatei neišsakė jokių priekaištų. Vykstant įrodymų tyrimui advokatė elgėsi pasyviai, klausimų neturėjo, o jos veide atsispindėjo liūdesys, kodėl teismas jos vis dėlto nenušalino.

4. VALSTYBĖS GARANTUOJAMOS ANTRINĖS TEISINĖS PAGALBOS PERSPEKTYVOS

Gynėjas yra savarankiškas proceso subjektas, pats pasirenka įtariamojo (kaltinamojo, nuteistojo) teisinės gynybos priemones, būdus ir taktiką, jis nesuvaržytas ginamojo pasirinkta ar reikalaujama gynybos pozicija [4, p. 109]. Atsižvelgdamas į bylos sudėtingumą, aplinkybes, pritaikęs savo teisines žinias ir praktiką, jis renkasi tinkamiausią gynybos būdą. Baužiamajame procese veiksminga teisinė gynyba galima tik tada, jei procesinis teisinis reglamentavimas grindžiamas valstybinės valdžios pasitikėjimu teisinę pagalbą teikiančiais advokatais, *de lege lata* įtvirtinamas ir *de facto* užtikrinamas gynėjo ir ginamojo tarpusavio pasitikėjimas [4, p. 109]. Būtent pasitikėjimas yra geriausias tinkamiausios gynybos raktas. Todėl, remiantis asmenų lygiateisiškumo, teisės į gynybą principais, ar nebūtų teisinga leisti pačiam įtariamajam (kaltinamajam) pasirinkti valstybės garantuojamą gynėją iš advokatų sąrašo ir jį paskirti, jei šis sutinka? Nesvarbu, kokiais kriterijais vadovaudamasis traukiamas baudžiamojon atsakomybėn asmuo rinksis advokatą, tačiau bent jau niekas negalės šio procesinio veiksmo apkaltinti šališkumu ar teisių į gynybą paneigimu. Neseniai Lietuvoje pradėta vykdyti sveikatos reforma, kur teritorinės ligonių kasos pradėjo sudarinėti sutartis ir su privačiomis klinikomis, nustatydamos tam tikros procedūros bazinę kainą, o skirtumą tarp šios bazinės ir faktiškos kainos asmuo apmoka pats. Galbūt taip galima reformuoti ir antrinę teisinę pagalbą teikiančių advokatų užmokestį? Dabar Vyriausybės nutarimas „Dėl advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo tai-

syklių patvirtinimo" detaliai reglamentuoja, kokią dalį MMA ir už kokias paslaugas gauna advokatai, kurie teikia teisinę pagalbą prireikus bei nuolat tokią pagalbą teikiantys advokatai. Asmuo, kuriam reikalinga valstybės garantuojama teisinė pagalba, pasirenka norimą advokatą, valstybė sumoka bazinį atlyginimą, o likusią dalį asmuo moka iš savo kišenės, nes pats pasirinko tai, ko nori. Tokia reforma padidintų visuomenės pasitikėjimą visa teisine sistema, užtikrintų gynėjo ir ginamojo tarpusavio pasitikėjimą bei visokeriopai būtų įgyvendintas lygiateisiškumo principas.

IŠVADOS

1. Teisė į gynybą – principas, deklaruojamas daugybėje nacionalinių ir tarptautinių teisės aktų. Tai viena iš pagrindinių įtariamojo (kaltinamojo) teisių, kuri privalo būti garantuota ne tik formaliai, bet ir realiai kiekvienoje teisinėje valstybėje.

2. Teisė gintis per valstybės garantuojamą gynėją advokatą, kai asmuo neturi pakankamai finansinių išteklių, yra viena iš sudedamųjų teisės į gynybą principo dalių.

3. Valstybės garantuojama teisinė pagalba yra dviejų lygių – pirminė ir antrinė. Joms keliamos skirtingos sąlygos, reikalavimai. Pirminę pagalbą (vienos valandos konsultaciją) gali gauti praktiškai kiekvienas asmuo, antrinei teisinei pagalbai gauti reikalingas atitinkamas turto ir pajamų lygis arba aplinkybės, kurioms esant į šį veiksnį neatsižvelgiama.

4. Nors šiuo metu Lietuvoje valstybės garantuojamos teisinės pagalbos reglamentavimas gana išsamus, tačiau advokatai neretai piknaudžiauja savo padėtimi ir bando pasipelnyti arba teikia ne tokią kvalifikuotą pagalbą, kokią galėtų suteikti.

5. Svarbiausia ginamojo ir gynėjo tarpusavio pasitikėjimas. Tokį pasitikėjimą ir veiksmingesnę teisinę pagalbą bei lygiateisiškumo principo visapusišką užtikrinimą galima pasiekti leidus asmeniui, traukiamam baudžiamojon atsakomybėn, pačiam pasirinkti norimą gynėją iš advokatų sąrašo.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. 1992. //http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/ Konstitucija.htm
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. 2002. //http://www3.lrs.lt/pls/ inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=163482
3. Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2005.
4. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
5. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. 2000 m. kovo 28 d. Nr. VIII-1591.// Valstybės žinios nr. 30 – 827, 2000 m.
6. Laužikas E., Mikelėnas V., Nekrošius V. Civilinio proceso teisė, I tomas. Vilnius: Justitia, 2003.
7. P. Baguška „Valstybės garantuojama teisinė pagalba turi būti teikiama skaidriai ir nemokamai". – 2007.01.09: http://www.infolex.lt/portal/start.asp?Tema=1&str=17593
8. http://www.advoco.lt/?item=vgtptrn

9. D. Sinkevičius „Nužudymu kaltinamas jordanietis pašalintas iš teismo". – www.delfi.lt, 2006 m. lapkričio 23 d.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 71 „Dėl asmenų turto ir pajamų lygių valstybės garantuojamai teisinei pagalbai gauti ir dėl valstybės garantuojamos teisinės pagalbos išlaidų maksimalaus dydžio nustatymo"// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=228476&p_query=&p_tr2=
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 69 „Dėl advokatams už antrinės teisinės pagalbos teikimą ir koordinavimą mokamo užmokesčio dydžių ir mokėjimo taisyklių patvirtinimo"// http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=275679&p_query=D%EBl%20advokatams%20u%FE%20antrin%EBs%20teisin%EBs%20pagalbos%20teikim%E0%20ir%20koordinavim%E0%20mokamo%20u%FEmokes%E8io%20dyd%FEi%F8%20ir%20mok%EBjimo%20taisykli%F8%20patvirtinimo&p_tr2=2

LEGAL HELP GUARANTEED BY THE STATE: THEORY AND PRACTICE

Greta Zubrutė
Mykolas Romeris University

Keywords: *lawyer, defendant, legal help guaranteed by the state, primary legal help, secondary legal, help.*

Summary

In this article author familiarizes with the conception of legal help guaranteed by the state. That is not a new institute in the system of law but appropriate regulation of provision of such kind of legal help in Lithuania is quite new and we do not have much practice on that. Legal help guaranteed by the state has two levels. The law of legal help guaranteed by the state declares primary and secondary legal help with different requirements to get each of them. All these requirements like documentation, special circumstances or level of owned property and earned revenue are strictly defined in that law of legal help guaranteed by the state and in addition level of owned property is also defined and specified in an act of Government.

Primary legal help is only one-hour consultation on certain legal issue. This help is provided by local governments – either by local governments employees who have legal knowledge or by attorneys who are hired by these local governments.

If a person needs to prepare some legal documents to the court or some other governmental institutions or he needs attorney like defender during the whole trial in a court then he should ask for a secondary legal help. This help is provided by attorneys or their assistants. There are two categories of such attorneys – those who provide secondary legal help guaranteed by the state all the time and those who provide this help only sometimes. In order to get secondary legal help certain amounts of property and revenue are required. If a person does not meet with the standards determined by state Government, he is not qualified to get a secondary legal help.

To reach better quality of legal help guaranteed by the state the author of this article proposes a solution to let a suspect (or defendant) to pick up an advocate from the list. Because in this way the implementation of some principles like a right to defense and equality would be thorough and nobody of pretrial investigation or trial officers could be blamed being biased and unfair.